

תוכן עניינים

3.....	מבוא
5.....	סקירת ספרות
7.....	שאלת המחקר ושיטת המחקר
8.....	ממצאים, דיון ומסקנות
8.....	מערכת החינוך במועצה האזורית אשכול, בתחילת מבצע 'צוק איתן'
8.....	פינוי והרחקת תלמידים ואנשי צוות
9.....	תיאום בין מוסדות החינוך לבין אנשי יחידות החירום
9.....	ההתייחסות לאנשי צוותי החינוך
9.....	סיכום
10.....	רשימת מקורות

מבוא

החשיבות של בחינת המוכנות של מערכות חינוכיות, היא רבה. לא זו בלבד שהם מאוכלסים בילדים רבים, שעלולים להיות מטרה רגישה וכואבת במיוחד לארגוני טרור. בתי ספר וגני ילדים הם מוקדים של התכנסות המונית יומיומית. בקהילות רבות, יותר אנשים מתאספים במסגרת בית הספר מאשר בכל מסגרת אחרת, מדי יום ביומו. לכן, יש להכיר בסכנה של אירוע רב נפגעים במוסדות חינוכיים ולהתכונן לה (Graham et al., 2006).

מתקפות טרור, אירועי ירי ומקרים אחרים של אלימות קיצונית, משנים את סוגיית הבטיחות בבתי הספר ומעלים שאלות מטרידות חדשות. למשל, כאשר מנהיגי האומה מזהירים מפני איום הטרור, כיצד על הנהלת מערכת החינוך לפעול? לקחים שהופקו מאירועי אלימות-בבית-ספר קודמים, מחזקים את הצורך בהכשרת הצוותים לאירועים כאלה, הערכת אמצעי הביטחון ואמצעי הבטיחות בבית הספר, והכנת תכניות להתמודדות עם אירועי משבר, ובחינת אותן תכניות, כדי להגן על התלמידים והעובדים במוסד. על כן, עבודה זו מבקשת להציג את בחינת המוכנות המערכתית-חינוכית ברמה האזורית, למצבי אסון. זו עשויה לשמש אבן בוחן חשובה לבחינת רמת המוכנות, ולהוות בסיס להמשך הדיון בנושא.

במהלך סוף יוני ותחילת יולי 2014, החל ארגון החמאס לשגר רקטות מרצועת עזה לעבר ישראל, על רקע מבצע צבאי שניהל צה"ל ברחבי יהודה ושומרון. ירי הרקטות הלך והתגבר לכדי הסלמה ממשית. מספר הרקטות שנורו הגיעו לעשרות מדי יום. בעקבות המצב, יצאה ישראל ב-8 ביולי למבצע "צוק איתן", שנמשך כ-50 יום והסתיים בהפסקת אש מול החמאס ב-26 באוגוסט. במהלך המבצע נהרגו בצד הישראלי 67 חיילי צה"ל, 4 אזרחים ישראלים ועובד זר תאילנדי. זאת בעוד בצד הפלסטיני עמד מניין ההרוגים על מעל אלפיים (ענבר ורפפורט, 2014).

במהלך תקופה זו ספגה מדינת ישראל ירי מסיבי של רקטות ופצצות מרגמה. נשמעו במהלך המבצע כחמשת אלפים אזעקות צבע אדום, יותר ממחציתן ביישובי עוטף עזה. בתחילת המבצע נפרשו ברחבי ישראל כ-7 סוללות כיפת ברזל ובמהלכה כשתיים נוספות, עם זאת מערכת כיפת ברזל מסוגלת לייטר רקטות בלבד ועל כן הפצמ"רים אשר נורים ליישובי עוטף עזה לא נכללים במעטפת ההגנה שמקנה המערכת (כהן ואחרים, 2014.8.29).

מועצה אזורית אשכול, המורכבת מ-32 יישובים קהילתיים, מושבים וקיבוצים, ממוקמת בנגב הצפון מערבי. המועצה גובלת בדרומה עם מצרים ובמערבה עם הרשות הפלסטינית. חלק ניכר מהרקטות ופצצות המרגמה שנורו מרצועת עזה לעבר יישובי עוטף עזה פגעו, או כיוונו לפגוע ביישובי המועצה. עובדה זו דרשה התמודדות מיוחדת מול המצב הקשה שנוצר. בתוך זה, למבצע היו השלכות על מערכת החינוך במועצה האזורית אשכול. זו כוללת בתי ספר (שפעלו במסגרת "בית הספר של החופש הגדול", תכנית חדשה שזו הייתה השנה הראשונה לביצועה), מעונות יום, קייטנות וגנים אשר המשיכו לפעול כרגיל.

על כן, שאלת המחקר אותה נשאל הינה: **באיזו מידה הפגינה מערכת החינוך במועצה האזורית אשכול, מוכנות להתמודדות עם המצב שיצר מבצע 'צוק איתן'?**

סקירת ספרות

באופן כללי, תגובה ומוכנות להתקפות על מוסדות חינוך מתמקדות, ברוב העולם, באבטחה מוגברת. כך למשל נהגה ממשלת תאילנד, שסיפקה ליווי חמוש למורים, ואימון בכלי נשק כדי שאלו יוכלו להילחם בתוקפים. מורים באזורים מוכי טרור אומנו וצוידו באקדחים. הם גם הוכשרו בניהול משא ומתן עם חוטפי בני ערובה. זאת במקביל להזרמת כוחות חמושים של הצבא לאזורים אלו, והגברת הנוכחות המשטרתית. גם בישראל, מאז הטבח בבית הספר במעלות ב-1974, הוצמדה אבטחה חמושה לכל בתי הספר במדינה, טיולי בית ספר ואירועי-ספורט. אמצעי נוסף להגנת התלמידים והסגל הוא להוציא אותם מבית-הספר, או לפחות להפחית את הזמן שהם נמצאים בו. אמצעים אלו ננקטו לעתים קרובות בשנים האחרונות, על ידי ממשלות עיראק ואפגניסטן (O'malley, 2007).

לעומת גישות אלו, המבקשות להיאבק במתקיפים או לחמוק מהם, גישה נוספת טוענת כי יש להרחיב ולשפר את המוכנות של מערכת החינוך ובתי הספר, ואת התיאום מול הגורמים המקצועיים. גם כשלכמעט כל בתי הספר יש תכנית מוכנות כתובה, יש לדאוג גם לתוכניות מניעה ולתרגול התכניות. בתכניות הכתובות עצמן יש לכלול התייחסות מעשית לקשר עם רשויות החירום ואכיפת החוק, את הטיפול בילדים עם צרכים מיוחדים, תכנון ייעוץ שלאחר האסון, התמודדות עם מצבי טראומה ופוסט-טראומה וקביעת מועדים סדירים לתרגול התכניות (פינוי מבית הספר, פינוי למקלטים, נעילת בית הספר ועוד, בהתאם לאופיו של האירוע). כמו כן, תכנית טובה להתמודדות עם אסונות צריכה לכלול מעורבות נרחבת של גורמים קהילתיים, כגון מפקחים, הנהלה, צוותי רפואה וחירום, אחיות בית הספר והמשטרה. אלה צריכים לפעול ביחד ובאופן מתואם כדי לשפר את מוכנות מערכת החינוך לאפשרות של אסונות, ואירועים שעלולים להפוך לרבי-נפגעים (Graham et al., 2006).

מחקרים אחרים עוסקים במוכנותם של המורים להמשיך ולבוא באופן יומיומי לעבודה, גם על רקע איומי טרור המתממשים מפעם לפעם. כזהו למשל מאמרו של פימפה (Pimpa, 2008), העוסק במוטיבציה לעבוד אצל מורים בדרום תאילנד. במחקרו, פימפה טוען כי כשחברי בית הספר חשים אי-ביטחון במקום העבודה, עקב גורמים כגון טרור, על המנהיגים לכיר בהבדלים קוגניטיביים ורגשיים בקרב אנשי הארגון. הבנת הגורמים המשפיעים על הרווחה יסייעו למנהיגים לתמרץ את הסגל שלהם לתפוקה רבה יותר. המחקר מצביע על כך שמנהלי בתי ספר אפקטיביים יודעים כיצד לתמרץ את הסגל שלהם על ידי שימוש באמצעים כגון: עירוב חברי הסגל בקבלת ההחלטות ופתרון בעיות, קביעת חזון משותף למורים ולהנהלה, ויצירת אמון בקהילת בית הספר. שינויים במערכת ובמדיניות החינוך התאילנדית ממרכזו לביזור מאפשרים למנהיגי בתי-ספר להפעיל את כוחם בניהול הסגל. מנהיגים אלו מעודדים על ידי המערכת למצוא דרכים להגברת ההשתתפות והמוטיבציה בקרב המורים. גורמים בית-ספריים כגון סיפוק חזון משותף, התפתחות תעסוקתית, שירותים המסופקים למורים בבתי הספר, ואווירה בית ספרית; וגורמי מדיניות, כגון שכר המורים, קידום המקצועי, ומתן חופש לקביעת מערכי השיעור. לפי תוצאות המחקר, היחס בין 'מוטיבציה להוראה' לבין 'גורמי דחיפה' שונים מראה יחס חיובי בין המוטיבציה להוראה לבין הישגים בהוראה